

лихоліття, сіпа кара за неповинні може історичні гріхи.

Ці темні сили, що досі тільки мовчки дивились на занепад власного народу, тепер, коли він прокидається, самі нападають на нього, самі—власними руками—намагаються знищити те, що осталося живого по довгих літах історичної „руїни“. Та й не диво: відродження українського народу це моральна смерть його синів відступників. І починають завзято свою роботу „людські шашелі“, виховані в атмосфері національного гніття, намагаються знищити нові, молоді, „зелені парості“, що починають „тихо, любо“ рости собі „од коріння“...

Перед нами лежить зараз номер „Почаевських Ізв'єстій“, газетки, що цілими тисячами розходиться по нашій Волині, котру можна найти у нас скрізь, в кожному селі,—та мабуть не тільки у нас, а й по всій правобічній Україні. В цьому номері на першій сторінці поміщена відозва, ширена у нас дуже запопадливо,—відозва настільки цікава, що вважаємо не зайвим подати її в цілості читачам „Ради“.

„Братя малороссы!“—починається відозва, —„на Волини есть дорогое для всех нас место, находится оно в запустыни, забыто всеми. Это козацкия могилы подъ Пляшевой. Въ 1651 году здѣсь была страшная битва между козаками и поляками. Наши дѣды козаки пошли на смерть, только бы освободить родной край отъ польской неволи, а вѣру православную—отъ гоненій. Больше тридцати тысячъ козаковъ легли тогда на поляхъ подъ Пляшевой. Тѣлами ихъ покрыта была земля на нѣсколько верстъ, никто не рѣшался ихъ похоронить, боясь поляковъ. И долго еще бѣлѣли тѣ поля отъ костей козацкихъ, какъ отъ снѣга. То была великая и послѣдняя жертва за нашу волю. Хотя поляки и торжествовали побѣду, но черезъ три года Малороссія присоединилась къ Русскому царству. Великій грѣхъ намъ забывать жертву этихъ мучениковъ-козаковъ, сложившихъ свои кости за нашу вѣру, наше счастье и волю. Поляки поставили своимъ воинамъ около Берестечка нѣсколько памятниковъ и до сихъ поръ, хоть загинула ихъ Польша, служатъ благодарственнымъ молебны за побѣду надъ хлопами. А надъ могилами нашихъ героевъ нѣтъ даже простого деревяннаго крестика, да и земля та принадлежитъ частному лицу. Такъ дальше нельзя оставлять тѣхъ могилъ. 1) постарайся ихъ выпросить или выкупить, какъ дорогое для насъ мѣсто. 2) поставимъ тамъ памятникъ и часовню. 3) Каждый годъ всѣмъ народамъ будемъ собираться на тѣхъ могилахъ и поминать храбрыхъ дѣдовъ нашихъ, живыхъ за насъ и за вѣру положившихъ“.

Далі в цьому самому номері наводимо статю „на козацкихъ могилахъ“ д. А. Виталія, в котрій навіть вживається слово „Україна“ („по всей Украинѣ“), оцей страхополох, що спати спокійно не дає д. Забужній*); далі знов вірші пан-отця Стефановича українською мовою написані, п. заг. „Про що плакали—говорили козацьки могилами“, і т. ин...

Сумні гадки навивають оці вірші о. Стефановича,—вірші, перейняті як не як любовію до рідного народу та його минувшини і поміщені в... органі „союза русскаго народа“. Сумно та боляче тим, в кого жива душа народня, дивитись на все оце знущання з пам'яті крапчих синів народу, дивитись, як викликають великі події з могил забутих, як викликають діла і славу дідів на те, щоб останками споминів, що жевріють ще в душах онуків, легше було цих онуків до „союза ру скаго народа“ принамити, щоб це повніше окутати їх темрявою та недолею, проти котрої боролися,—і в боротьбі цій голови положили,—діди їхні під Берестечком.

Сум і сором бере не за „чужих“, але сумно і боляче за тих своїх братів рідних, оцих „близнят“, що намагаються всіма силами помагати ворогам свого народу. І коли першим тільки й можна сказати: геть в нечистими руками від наших, дорогих для нас споминів, від нашої минувшини!—то другим, вірячи в їх ширі привязаність до рідного народу, хочеться нагадати слова нашого Пророка:

Подивіться лишень добре,
Прочтайте знову
Ту ю славу, та читайте
Од слова до слова;
Не минайте а-ні титла,
Ніже тні коми,
Все розберіть, та й спитайте
Тоді себе: що ми?
Чи діти? Лихи батьків?

І коли ви кажете, що й досі над могилами козацькими і хрестика на-

* „Рідна Земля“. Розказала Марія Забужна. К. 1907 кор. ст. 8.

віть нема, то спитайте себе спершу: а чому його там нема? Чому ростуть діти наші, про минувшину свого народу не знаючі? Чому їм кожної днини в церкві, в школі і скрізь з рідною мовою доводиться зазнавати всякої халепа?

Тоді тільки, давши собі на це щирі відповіді, ведіть народ свій, як що вам на це стане совісти, в ряди „союза русскаго народа“ і намагайтесь повернути ті часи, коли саме загинула пам'ять про всі наші народні Берестечка.—А їх у нас було багато!

Тепер ви згадали оце одно Берестечко 1651 року; та й правда, було воно, були Кумейка, була й Кодня...

Але не забувайте того, що було далі і розкажіть всю правду.

„Не минайте а-ні титла, ніже тні коми!“—але не на те, щоб ненависть до сусідніх народів ширити, не на те, щоб людожерні думки сіяти, а щоб показати всю історичну правду, показати синам, як „батьки їх помилялись“ та як, не вважаючи на всі Полтави і Берестечка, і всі Батурині і Кодні, запопадливо служили вони тому, хто дужчий.

Але бути нам собою ніхто не має права боронити, і не боронитимуть нам певне цього ті з братів наших москалів та ляхів, котрі самим собі і иншим народам добра бажають, а з тими темними силами серед них, що покрутив з нас поробити хотять, ми тільки собою будучи, можемо боротися. І помиляються наші пан-отці, думаючи, що з „істинно-польською колонізацією“ можна боротися „істинно-руським обрусієм“ та закликаючи народ під „союзницькі“ стяги.

Поминаючи вже всякі інші докази і життєві факти, котрих тільки сліп не бачуть, най подумайте вони, чи можна народ від польщення, а значить від відступництва вдержати, самому йому до цього відступництва шлях показуючи? і чи можна будучи „істинно-руським“ та рідним народом гордючи, навчити цей народ себе самого шанувати і ляхами чи недоляшками не ставати?

Тим більше, що батьки та діди наші кров свою і за Москву, і за Варшаву проливали, і коли тепер одні з нас, до Москви прихилившись, Переяславську раду згадуватимуть, то недоляшки наші їм Гадяцьку умову покажуть. Бо були у нас і Брюховецькі, і Тетері і по дідах наших не тільки слава в спадщині лишилася.

А пан-отцям нашим не слід надто забувати, що духовенство українське не тоді найбільшу славу придбало, коли, підобрючись польським верховодам, Унію заводило, або пару сот літ пізніше, теж підобрючись, „обрусієм“ свого народу займався, а тоді, коли в Братствах з неволею польською, а в другій половині XVII ст. з закріпощенням свого народу боролося...

Та мабуть довго ще житимуть поруч себе віщувати Шевченню „близнята“, бо, кажемо це раз, довге лихоліття на довго калічить людські душі. Але „на те лихо, щоб з ним битись“, а чим більше лихо, тим сильніша та завзятіша й боротьба мусить бути. І саме про потребу безупинної боротьби з тим великим нашим лихом народнім, з оцим, ширеним чужими і своїми, національним роздвоєнням, чи навіть „розтрощенням“ нашим, хотілося б нам наприкінці нагадати тій частині українського громадянства, що шанує свою національну повагу.

Перш за все треба це лихо добре пізнати і не слід його легковажити, як це досі на жаль у нас робиться. Нам випаде, в однім волинським селі, доведеться бачити, як селяне зачитували згадане число „Поч. Ізв'єстій“, а така наприклад брошура, як „Рідна Земля“, теж незвичайно у нас скрізь поширена. Хто ж читав цю, написану гарною і популярною українською мовою книжку, в котрій правда так перемішана з безсоромною брехнею, що малоосвічений читач одного від другого не відрізняє, той знатиме, як така „література“, ширячись в народі, робить помаленьку своє погале діло національного самоприниження та самоганьбуння.

І хоч, на місці писак з „Почаевських Ізв'єстій“ і „самої“ д. Забуж-

ної, ми б не дуже раділи з того, що ці писання, в котрих хоч одним боком затечена історія України, у нас з охотою читають, і хоч це врешті не на їхній млин вода, проте поширення „ідей“ цієї літератури для розвитку нашого народу безумовно шкодливе.

Перш за все ця література сіє моральну отруту: тенденційним підбором та перекручуванням історичних фактів вона прищеплює нашому народові ідею добровільної денационалізації, оцього „хахлацького“ (як у д. Забужної) гордування своєю народністю, прищеплює та ширить цю історичну болячку нашого народного організму, що давніше на цілім Правобережжі (на Холмщині ще й досі) плодила всяких недоляшків,—оцих „поляків-русинів з роду“,—а тепер прибрало в Галичині іншу форму, так званого „москвофільства“ і в цій новій одежі під проводом знов „руських малороссов“ починає оце ширитись і у нас.

Але, поруч з прищеплюванням цієї моральної отрути, роблять ці писання та їхні автори ще інше, може й гірше діло. При страшенно слабенькій національній свідомості наших народних мас і нашої інтелігенції, вони, дотикаючись своїми брудними руками до наших народних споминів і до нашої минувшини, опоганюють цим цю минувшину в очах всіх противників „союза“, тобто в очах крапчої частини нашого громадянства. І в результаті серед цієї ворожої „істинно-руським“ ідеєю, частини нашого народу витворюється ґрунт незвичайно здатний з одного боку для колонізації, а з другого для „обрусіня“ тільки в иншій формі, котре, щоб відрізнити від „правого“—„істинно-руськаго обрусіня“, ми б назвали обрусенієм „лівим“, а воно ж так само калічить народню душу і так само тільки з иншого боку гальмує всесторонній, широкий розвиток нашого народу.

То ж боротися з роботою „близнят“ наших треба всіма силами.

Розуміється, найкращим способом боротьби було б поширення національної свідомості серед всіх класів і всіх верств українського народу; тоді неминучі партійні ріжниці не сходилися б, так як частенько тепер, з ріжницями в переконаннях національних, і коли відродження українського народу має стати ділом всенароднім, а не ділом партійним, то, раніше чи пізніше, прийде коло цього заходитися.

Але тимчасом нам хочеться тільки пригадати необхідність боротьби з „союзницькими“ ідеями серед мас нашого селянства, бо цього відкладати не можна. І, бачучи, як вороги наші зловживають наші національні сподади та традиції для своїх цілей, ми не вагаємось ще раз нагадати нашій інтелігенції про нагальну потребу ширення національної свідомості серед народних мас.

З одного боку, ми мусимо як найшвидше заповнити великий брак популярної літератури зо всіх галузей українознавства, спеціально в історії нашого народу, а з другого, мусимо подбати про те, щоб ця майбутня популярна література і та, котру вже маємо, розходилася серед народу, а не спочивала собі любісенько по книгарських полицях та інтелігентських бібліотеках.

Вороги наші, чужі та свої, використовують кожен хвилину та всі умовини, і в результаті, тоді, коли всяку чорносотенну літературу можна найти у нас скрізь в кожному селі, то українська книжка все ще у нас велика рідкість.

А час не їде. Не забуваймо, що ми можемо прогавити незвичайно важний момент в життю нашого народу і можемо дозволити поширитись зараз, котра на нашому, ослабленому історичною руїною організмові, може прибрати широкі розміри, на довго продовжити нашу „срамоту давню годину“ і на довго відсунути від нас вільне, розумне, людське життя.

В. Правобережець.

національна свідомість, а з нею росте національна самоповага. Прокидається забота, зацькована, своїми і чужими обильована душа народня. Росте жадоба кращого людського життя і розходиться „по всей Украинѣ“ велике, могутне бажання „правди і волі“.

Але... „цю ніч будуть в Україні родитись близнята“,—бо віки недолі, віки безпросвітної темряви і духового поневіряння не минають безслідно для тих народів, що їх пережили. Лішають вони по собі на довгі літа чад і смрад, засмічують чисту душу народню сміттям зневіри в свої власні сили, сміттям національної тупости і рабського гордування всім своїм рідним, своєю власною душею,—витворюють психологію невільників.

І коли для таких народів починає сходити зоря нового життя, коли помаленьку починають падати історичні зовнішні пута, то тоді, поруч з новим, окомішним і повноправним людським життям народу, що ветає з мертвих, прокидаються в ньому-ж такі всі темні сили, починають брязцати внутрішні пута—спадщина довгого

„Близнята малороссы“.

В одному з своїх поетичних творів Т. Шевченко каже про двох близнят, що мають родитись на Україні: „цю ніч будуть в Україні родитись близнята. Один буде, як той Гонта“... обороняти своїх братів, а другий буде помагати ворогам свого народу. („Великий Дьох“).

Близнята, котрих бачив в своїй творчій уяві наш Великий Пророк, вже родилися... Народився на Україні рух національного відродження, шириться серед українського народу